

Alojzy Marcol

"Leben aus christlicher
Verantwortung : ein Grundkurs der
Moral", t. 1 i 2, Johannes Gründel,
Düsseldorf 1991-1992 : [recenzja]

Studia Theologica Varsaviensia 32/2, 267-269

1994

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ka, koncepcję etyki. Równocześnie autor jest przekonany, że *troska o dobro w świecie i jego zachowanie wbrew wszelkim zagrożeniom nie jest jedynie zadaniem i dziełem człowieka* (340). Etyka, o której mówi teologia moralna, pozostaje w polu napięcia pomiędzy *wzwaniem i odpowiedzią*, czemu autor pragnął dać wyraz w podtytuł swego dzieła.

Alojzy Marcol

Johannes G r ü n d e l (Hrsg.), *Leben aus christlicher Verantwortung. Ein Grundkurs der Moral*, Düsseldorf 1991, t. 1 i Düsseldorf 1992, t. 2-3, łącznie ss. 674.

W obliczu nowych etycznych wyzwań społecznych i indywidualnych, wobec rosnących powiązań gospodarczych i politycznych wśród narodów i kultur (I, 9), *Podstawowy kurs moralności* dąży do udzielenia odpowiedzi na pytania narzucające się dzisiejszemu chrześcijaństwu. W myśl informacji redaktora książek poszczególne tomy w swojej strukturze orientują się nie według Dekalogu, jak czyni to *Katechizm*, lecz według zakresów życia człowieka, z wyjątkiem jednakże tomu I, który skupia się na zagadnieniach fundamentalnych. Podjęto w nim tematy istotne dla klasycznej teologii moralnej ogólnej, łącznie z antropologicznymi założeniami działania etycznego, jak wolność (A. K e l l e r), sumienie (J. G r ü n d e l, wartości i normy (J. R i e f), grzech i nawrócenie (A. E l s ä s s e r), choć nie zabrakło również rozważań na temat tzw. *proprium* chrześcijańskiego rozumienia świata i człowieka (R. H e i n z m a n n). W siedmiu wykładach omówiono niezbędne dla etyki teologicznej pojęcia związane z odpowiedzialnością.

W tomie II trzynaście wykładów (w większości z powodu swej objętości skróconych) poświęconych jest konkretnym sprawom życia: odpowiedzialności za stworzenie, gospodarkę, społeczność i kulturę. Obok podstaw etyki stworzenia, tom zawiera refleksje na temat etycznych kryteriów techniczno-instrumentalnego obchodzenia się z przyrodą (W. K o r f f) i bioetyki ograniczonej tutaj do obchodzenia się z roślinami i zwierzętami (G. A l t n e r); w dziedzinie gospodarki rozważania dotyczące przede wszystkim pracy i bezrobocia (W. K e r b e r), własności (L. R o o s) oraz stosunku pomiędzy orientacją na zysk a sprawiedliwością społeczną (K. H o m a n n); w polu tematów społecznych znalazły się również takie zagadnienia, jak państwo i obywatele (H. M a i e r), obchodzenie się z konfliktami (W. M o l i n s k i) i troska o pokój (V. Z i f k o v i t s); z dziedziny kultury podjęto temat wolnego czasu (D. M i e t h) i środków przekazu (G. H u n o l d).

Tom III omawia szereg kontrowersyjnych kwestii odnoszących się do życia w partnerstwie, małżeństwie i rodzinie (z wnikliwym rozważaniem E. S c h o c k e n - h o f f a na temat małżeństwa i M. K a i s e r a na temat rozpadu małżeństwa), odpowiedzialności za życie cielesne (bioetyka w wymiarze humanistycznym) zarówno w jego początkach (G. V i r t), w zdrowiu i chorobie (H. K r a m e r, B. S t o e c k l e) i w sytuacji umierania (V. E i d). Dość nieoczekiwanie zamieszczono na końcu

tomu III zagadnienia dotyczące odpowiedzialności za życie duchowe i kościelne (W. Ernst, P. Zulehner).

Materiały, stanowiące treść trzech tomów, są zbiorem serii wykładów, wygłoszonych w Katolickiej Akademii Bawarii i dotyczących rozległej problematyki. Do współpracy zaproszono trzydziestu trzech autorów różnej proweniencji: teologów, filozofów, ale także ludzi reprezentujących gałęzie nauk społecznych, gospodarczych i medycznych, znawców literatury i kryteriów kultury, wreszcie polityków. Już to stanowiło szansę uchwycenia wielorakiej myśli etycznej, wyrastającej na kanwie chrześcijańskiej odpowiedzialności. Było zresztą rzeczą zamierzoną, by pokazać, że w *Kościelnie katolickim* (czy w chrześcijańskiej myśli w ogóle) jest *wśród teologów także dzisiaj miejsce na pluralistyczne pozycje* (II, 11). Z drugiej strony wpływa to na zróżnicowany rozkład akcentów i wartościowań, co mniej wprawnemu czytelnikowi może orientację utrudniać. Jeśli np. w spornej kwestii regulacji poczęć, której to dyskusji redaktor *żadną miarą nie uważa za zakończoną* (III, 11), wypowiada się wyłącznie (chrześcijański) przedstawiciel medycyny (H. Hepp), i to na siedmiu stronach (50-57), to trzeba stwierdzić, że mimo niewątpliwej medycznej wagi tego zagadnienia wiążą się z nim także złożone kwestie teologiczne, o których w tym kontekście należało udzielić rzeczowej informacji (nie dołączono do tego tematu, jak w innych przypadkach, *dalej wiodących pytań*). Może jednak nie należało tu sobie narzucać takiej powściągliwości. Podobnie zastanawia, że ważkie zagadnienie powtórnego zawarcia małżeństwa osób rozwiedzionych przedstawia się w, zapewne koniecznej, ale teologiczno-moralnie, pedagogicznie, pastoralnie i sakramentalnie nie dość naświetlającej to zagadnienie perspektywie prawnokanonicznej o implikacjach etycznych, z pewnością godnych uwagi, ale nie bezspornych (por. III, 69 nn., 79 nn.).

Niepokój musi budzić, że na temat rodziny w istocie rzeczy przedkłada się tylko ogólnikowe społeczno-naukowe i polityczne uwagi pani R. Süssmuth (III, 109-120), zaledwie zaznaczając ugruntowaną w chrześcijańskiej wierze wizję rodziny wraz z odpowiednią etyczną orientacją.

Zastanawia też, że w zakresie drażliwej tematyki: *L. Małżeństwo – niemalżeńskie wspólnoty – beżeństwo* (W. Schöckenhoff III, 31-48) o ostatnim członie tematu niemal nic nie powiedziano, choć tytuł wykładu to zapowiada. Sam redaktor przyznaje, że *tematyka beżeństwa i przynależność do siebie małżeństwa i dobrowolnie obranego beżeństwa (...) w wywodach właściwie nie został poruszony* (III, 49).

Skoro chodziło o to, aby możliwie u wielu *wzbudzić poczucie odpowiedzialności* (III, 11), chciałoby się słyszeć wyraźniejszy głos redaktora w miejscach, w których tematyka bądź została potraktowana zbyt skromnie, bądź posiada wyjątkową wagę etyczną.

Trzeba jednak przyznać, że czytelnik znajduje w pracy niespotykany w tej formie zbiór problemów i pomocy orientującej w zakresie konkretnej odpowiedzialności. Jest to zbiór niezwykle informatywny i rzeczywiście pobudzający do dyskusji, w mniejszym natomiast stopniu stanowi *systematyczny* przegląd. Wydaje się zresztą, że nie leżało to w zamiarze autorów, a wobec wielości stanowisk i różnorodności punktów wyjścia przy prezentacji zagadnień nawet nie byłoby to możliwe. Ambitny tytuł *Podstawowy kurs moralności* (III, 11) zdaje się raczej zakrywać to, czym wielopostaciowy zbiór

właściwie miał być: nie podręcznikiem, lecz impulsem do pogłębionej dyskusji (III, 11) i pogłębienia wiedzy o etyce chrześcijańskiej (I, 13).

Alojzy Marcol

Hans Waldenfels SJ *O Bogu, Jezusie Chrystusie i Kościele – dzisiaj. Teologia fundamentalna w kontekście czasów obecnych.* Z języka niemieckiego przełożył ks. Antoni Paciorek, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1993.

To duża książka licząca 531 stron. Autor – ks. Hans Waldenfels, jezuita, teolog i filozof, a nade wszystko specjalista od teologii fundamentalnej, profesor uniwersytetu w Bonn, jest autorem kilkadziesiąt cennych publikacji poświęconych religiom świata, językowi teologicznemu. Ale najznamienitszym dziełem autora jest recenzowana tu pozycja wydana po raz pierwszy w 1985 r. w Paderborn pt. *Kontextuelle Fundamentaltheologie*. Tłumacz polski korzystał z drugiego wydania tej książki z r. 1988. Ukazały się tłumaczenia tej znakomitej pozycji – albo są w przygotowaniu – m.in. w języku włoskim, francuskim i angielskim.

Wszystkie charakterystyczne cechy i metoda pisarstwa ks. Hansa Waldenfelsa uwidaczniają się w tym dziele.

Autor, rozważając różne tematy klasyczne, przeprowadza swoisty proces refleksji na temat wiary, analizuje samą naturę wiary (akt wiary) i życie wiary (wymiar egzystencjalny). Pragnie wyeksponować jedność pomiędzy teorią i praktyką wiary, pomiędzy teologią i duchowością, by ostatecznie złączyć dwie drogi myślowe: *teologiczną i mistagogiczną*. Rozważania nad naturą i przedmiotem wiary chrześcijańskiej autor wieńczy *refleksją nad refleksją* czyli teoretyczno-naukową analizą natury teologii. Hołduje koncepcji promowanej przez niektórych teologów traktujących apologetykę jako *metateologię*.

Człowiek każdej epoki stawia podstawowe pytania egzystencjalne, które są pytaniami o sens i cel życia ludzkiego. W ujęciu naszego autora teologia fundamentalna staje obok człowieka w jego historycznej epoce i na sposób właściwy dla tejże epoki ukazuje mu Boga jako odpowiedź na jego pytania, jako wyjaśnienie i dopełnienie ludzkiej egzystencji. *Religie odpowiedzią na pytanie o sens istnienia człowieka* (Warszawa 1986) – to refleksja Waldenfelsa, obecna także w recenzowanym dziele.

Apologetyka to rozumowa refleksja na temat faktu chrześcijańskiego Objawienia i jego przekazywania w Kościele. Teologia fundamentalna, jak wskazuje samo słowo *fundament*, należy do początkowej fazy studiów teologicznych, a zarazem stanowi – zdaniem autora – fundamentalną refleksję nad całością teologii, jej zadaniami i metodologią. Stanowi wprowadzenie nie tylko do teologii dogmatycznej, ale fundamentalną bazę dla wszystkich dyscyplin teologicznych. Wiedzie człowieka – przez treść zbawczego orędzia chrześcijańskiego – ku centralnej postaci Jezusa z Nazaretu, który jest gestorem pełnego sensu ludzkiej egzystencji i sumą Bożych odpowiedzi na pytania człowieka dotyczących sensu. Ukazuje uprzywilejowane